

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MELCHIOR WATHELET IŠVADA,
pateikta 2018 m. sausio 11 d.¹

Byla C-673/16

**Relu Adrian Coman,
Robert Clabourn Hamilton,
Asociația Accept
prieš
Inspectoratul General pentru Imigrări,
Ministerul Afacerilor Interne,
Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării**

(*Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Europos Sąjungos pilietybė – Direktyva 2004/38/EB – 2 straipsnio 2 dalies a punktas – Sąvoka „sutuoktinis“ – Sąjungos piliečių teisė judėti ir gyventi Sąjungos teritorijoje – Tos pačios lyties asmenų santuoka – Santuokos nepripažinimas priimančiojoje valstybėje – 3 straipsnis – Sąvoka „kitas šeimos narys“ – 7 straipsnis – Teisė gyventi šalyje ilgiau nei tris mėnesius – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 ir 21 straipsniai“

I. Įžanga

1. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančios Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinančios Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB², 2 straipsnio 2 dalies a punkto, 3 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies a ir b punktų bei 7 straipsnio 2 dalies išaiškinimu.

2. Jis suteikia Teisingumo Teismui progą pirmą kartą priimti sprendimą dėl sąvokos „sutuoktinis“, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2004/38, kai santuoką sudaro du vyrai. Ši užduotis yra keblė, nes nors kalbama apie santuoką kaip *teisinių* institutą, atsižvelgiant į specifinį ir ribotą su laisvu Europos Sąjungos piliečių judėjimu susijusį kontekstą, sąvokos „sutuoktinis“ apibrėžtis, kurią reikės pateikti, neišvengiamai bus susijusi su pačia atitinkamų vyrų ir moterų tapatybe, taigi ir jų orumu, taip pat asmeniniu ir socialiniu Sąjungos piliečių suvokimu apie santuoką, kuris kiekvieno asmens ir kiekvienoje valstybėje narėje gali būti skirtingas.

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² OL L 158, 2004, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46, ir klaidų ištaisymas OL L 274, 2009, p. 47.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Chartija

3. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 7 straipsnyje „Teisė į privatą ir šeimos gyvenimą“ nurodyta:

„Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.“

4. Chartijos 9 straipsnyje nurodyta: „Teisė tuoktis ir kurti šeimą garantuojama pagal šios teisės įgyvendinimą reguliuojančius nacionalinius įstatymus.“

5. Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje draudžiama „bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos“.

2. SESV

6. SESV 21 straipsnyje nurodyta: „Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje laikydamasis Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų.“

3. Direktyva 2004/38

7. Direktyvos 2004/38 2, 5, 6 ir 31 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(2) Laisvas asmenų judėjimas sudaro vieną iš pagrindinių vidaus rinkos, kuri yra teritorija be vidaus sienų, kurioje laisvė užtikrinta pagal Sutarties nuostatas, laisvių.

<...>

(5) Visų Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje turėtų būti suteikiama ir jų šeimos nariams, neatsižvelgiant į pilietybę, jei ta teise naudojama pagal objektyvius laisvės ir orumo reikalavimus. Šioje direktyvoje „šeimos narys“ turėtų reikšti ir registruotą partnerį, jei priimančiosios valstybės narės teisė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai.

(6) Siekiant išlaikyti šeimos vienybę platesne prasme ir nepažeidžiant diskriminacijos pilietybės pagrindu draudimo, priimančioji valstybė narė asmenų, kurie neįtraukti į šeimos narių apibrėžimą pagal šią direktyvą ir todėl neturi automatinės įvažiuavimo ir gyvenimo teisės, padėti nagrinėja pagal savo teisės aktus ir nusprendžia, ar tokiems asmenims galėtų būti leista įvažiuoti ir gyventi šalyje, atsižvelgdama į jų santykį su Sąjungos piliečiu ar bet kurias kitas aplinkybes, pvz., jų finansinį ar fizinį priklausomumą nuo Sąjungos piliečio.

<...>

(31) Ši direktyva gerbia pagrindines teises bei laisves ir laikosi visų pirma Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos pripažintų principų. Laikydamosi Chartijoje esančio diskriminacijos draudimo principo, valstybės narės turėtų įgyvendinti šią direktyvą, neskirdamos naudos gavėjų pagal šią direktyvą pagal lytį, rasę, odos spalvą, etninę ir socialinę kilmę, genetines savybes, kalbą, religiją ar įsitikinimus, politinį ar kitokį požiūrį, priklausymą etninėms mažumoms, turtą, gimimą, neįgalumą, amžių ar seksualinę orientaciją.“

8. Direktyvos 2004/38 2 straipsnyje „Apibrėžimai“ nustatyta:

„Šioje direktyvoje:

<...>

2) „šeimos narys“ – tai:

- a) sutuoktinis;
- b) partneris, su kuriuo Sąjungos pilietis sudarė registruotą partnerystę, remiantis valstybės narės teisės aktais, jei priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai ir laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų;
- c) piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai;
- d) piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą išlaikomi tiesioginiai giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją;

<...>“

9. Direktyvos 2004/38 3 straipsnis „Naudos gavėjai“ suformuluotas taip:

„1. Ši direktyva taikoma visiems Sąjungos piliečiams, kurie atvyksta į kitą valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra, ir 2 straipsnyje apibrėžtiems jų šeimos nariams, kurie juos lydi arba prisijungia prie jų.

2. Nepažeisdama jokių laisvo judėjimo ir gyvenimo teisių, kur[ias] atitinkami asmenys gali turėti savaime, priimančioji valstybė narė, laikydamosi savo teisės aktų, palengvina galimybę įvažiuoti ir gyventi šalyje tokiems asmenims:

- a) bet kokiems kitiems šeimos nariams, neatsižvelgiant į jų pilietybę, nepatenkantiems į 2 straipsnio 2 dalies apibrėžimą, kurie savo išvykimo šalyje yra išlaikomi ar veda bendrą namų ūkį su pirminę gyvenimo šalyje teisę turinčiu Sąjungos piliečiu arba dėl rimtų sveikatos priežasčių jiems būtinai reikia asmeninės Sąjungos piliečio priežiūros;
- b) partneriams, su kuriais Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami.

Priimančiosios valstybės narės imasi išsamiai nagrinėti asmenines aplinkybes ir turi patvirtinti bet kokią draudimą šiems žmonėms įvažiuoti ar gyventi šalyje.“

10. Direktyvos 2004/38 7 straipsnio „Teisė gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius“ 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Visi Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės šalyje ilgiau kaip tris mėnesius, jei jie:

- a) yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje, arba
- b) turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje, arba
- c) yra priimti į privačią arba valstybinę instituciją, akredituotą ar finansuojamą priimančiosios valstybės narės pagal savo įstatymų ar kitų teisės aktų praktiką, turėdami pagrindinį studijų kurso baigimo tikslą, įskaitant profesinį rengimą ir

turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje ir užtikrina atitinkamą nacionalinę instituciją pateikdami deklaraciją ar kitoku jos pasirinktu lygiaverčiu būdu, kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai, arba

- d) yra Sąjungos pilietį, kuris atitinka a, b arba c punkto reikalavimus, lydintys ar kartu vykstantys šeimos nariai.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta gyvenimo šalyje teisė taikoma šeimos nariams, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar vykstantiems kartu su Sąjungos piliečiu priimančiojoje valstybėje narėje, jei toks Sąjungos pilietis atitinka 1 dalies a, b arba c punkto reikalavimus.“

B. Rumunijos teisė

11. Civilinio kodekso 259 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta:

„1. Santuoka – tai laisva valia teisės aktuose nustatytais sąlygomis sudaryta vyro ir moters santuoka.

2. Vyras ir moteris turi teisę susituokti siekdami sukurti šeimą.“

12. Civilinio kodekso 277 straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse nurodyta:

„1. Tos pačios lyties asmenų santuoka draudžiama.

2. Rumunijos piliečių ar užsienio piliečių užsienyje sudarytos santuokos su tos pačios lyties asmenimis Rumunijoje nepripažįstamos. <...>

4. Išlieka taikomos įstatymų nuostatos dėl laisvo Europos Sąjungos valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės šalių piliečių judėjimo.“

III. Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės

13. Relu Adrian Coman yra Rumunijos pilietis, taip pat turintis JAV pilietybę. 2002 m. birželio mėn. Niujorke (Jungtinės Amerikos Valstijos) jis sutiko JAV pilietį Robert Clabourn Hamilton. Nuo 2005 m. gegužės mėn. iki 2009 m. gegužės mėn. jie gyveno kartu. Vėliau R. A. Coman įsikūrė Briuselyje, nes pradėjo dirbti Europos Parlamento nario padėjėju Europos Parlamente, o R. C. Hamilton liko Niujorke. 2010 m. lapkričio 5 d. Briuselyje jie susituokė.

14. 2012 m. kovo mėn. R.A. Coman nustojo dirbti Parlamente ir liko gyventi Briuselyje. 2012 m. gruodžio mėn. R.A. Coman ir jo sutuoktinis kreipėsi į Rumunijos administraciją siekdami gauti dokumentus, būtinus tam, kad R.A. Coman kartu su savo sutuoktiniu, kuris nėra Sąjungos pilietis, galėtų dirbti ir teisėtai gyventi Rumunijoje ilgiau nei tris mėnesius.

15. 2013 m. sausio 11 d. laišku *Inspectoratul General pentru Imigrări* (Generalinė imigracijos inspekcija, Rumunija) pranešė, kad nepatenkino jų prašymo. Ji nurodė, kad teisė laikinai gyventi šalyje JAV piliečiui Rumunijos imigracijos srities teisės aktuose numatytais sąlygomis, aiškinamomis atsižvelgiant į kitas šioje srityje reikšmingas teisės aktų nuostatas, negali būti pratęsta remiantis šeimos susijungimo pagrindu.

16. 2013 m. spalio 28 d. R.A. Coman ir R.C. Hamilton kartu su *Asociația Accept* apskundė *Inspectoratul General pentru Imigrări* (Generalinė imigracijos inspekcija) sprendimą *Judecătoria Sectorului 5 București* (Bukarešto 5-asis pirmosios instancijos teismas, Rumunija).

17. Šioje byloje jie nurodė prieštaravimą dėl Civilinio kodekso 277 straipsnio 2 ir 4 dalių nuostatų atitikties Konstitucijai. Jų teigimu, tos pačios lyties asmenų užsienyje siekiant pasinaudoti teise gyventi šalyje sudarytų santuokų nepripažinimas pažeidžia Rumunijos Konstitucijos nuostatas, pagal kurias yra saugoma teisė į intymų gyvenimą, šeimos gyvenimą, taip pat nuostatas, susijusias su lygybės principu.

18. 2015 m. gruodžio 18 d. *Judecătoria Sectorului 5 București* (Bukarešto 5-asis pirmosios instancijos teismas) kreipėsi į *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija), prašydamas priimti sprendimą dėl minėto prieštaravimo. Pastarasis teismas nusprendė, kad ši byla susijusi tik su Sąjungos piliečio ir jo tos pačios lyties sutuoktinio, trečiosios šalies piliečio, užsienyje teisėtai sudarytos santuokos pasekmių pripažinimu atsižvelgiant į teisę į šeimos gyvenimą ir teisę į laisvą judėjimą, vertinamas atsižvelgiant į diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos draudimą. Šiomis aplinkybėmis jam kilo abejonių dėl to, kaip aiškinti keletą Direktyvoje 2004/38 vartojamų sąvokų, aiškinamų atsižvelgiant į Chartiją ir naujausią Teisingumo Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją, susijusią su šeimos gyvenimu. Todėl jis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

IV. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

19. 2016 m. lapkričio 29 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2016 m. gruodžio 30 d., *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) nusprendė pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

- „1. Ar Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte nurodyta sąvoka „sutuoktinis“, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7, 9, 21 ir 45 straipsnius, apima ir Europos Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktinį ne valstybės narės pilietį, su kuriuo pilietis teisėtai susituokė pagal kitos valstybės narės nei priimančioji teisę?
2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio [2]³ dalis, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7, 9, 21 ir 45 straipsnius, reikalauja, kad priimančioji valstybė narė suteiktų teisę gyventi jos teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius Europos Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktiniui?

3 Atrodo, kad antrajame prejudiciniame klausime yra korektūros klaida. Iš tiesų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi omenyje Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalį. Tačiau, kadangi R.C. Hamilton yra trečiosios valstybės pilietis, ši nuostata jo situacijai netaikytina, priešingai nei šios direktyvos 7 straipsnio 2 dalis. Be to, būtent ši nuostata nurodyta ketvirtajame prejudiciniame klausime.

3. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai, ar Europos Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktinis ne Europos Sąjungos valstybės narės pilietis, su kuriuo jie teisėtai susituokė pagal kitos valstybės narės nei priimančioji teisę, gali būti laikomas „bet koku kitu šeimos nariu“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies a punktą, arba „partneriu, su kuriuo Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies b punktą, ir dėl to priimančioji valstybė turi palengvinti galimybę įvažiuoti ir gyventi šioje šalyje, net jei ši priimančioji valstybė nepripažįsta santuokos tarp tos pačios lyties asmenų ir nenumato jokios kitos alternatyvios tokių santykių teisinio pripažinimo formos, kaip antai registruotos partnerystės?
4. Jei į trečiąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalis ir 7 straipsnio 2 dalis, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7, 9, 21 ir 45 straipsnius, reikalauja, kad priimančioji valstybė narė suteiktų teisę gyventi jos teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius Europos Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktiniui?“

20. Rašytines pastabas pateikė pagrindinės bylos ieškovai, Rumunijos, Vengrijos, Nyderlandų ir Lenkijos vyriausybės ir Europos Komisija.

21. Be to, visos šios šalys 2017 m. lapkričio 21 d. posėdyje pateikė pastabas dėl Nyderlandų pateikto prieštaravimo. Latvijos vyriausybė ir *Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, kurie nepateikė rašytinių pastabų, per šį posėdį taip pat pateikė savo argumentus.

V. Analizė

A. Dėl Direktyvos 2004/38 taikytinumo

22. Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalyje asmenys, kuriems taikoma ši direktyva, apibrėžiami kaip „vis[i] Sąjungos pilieč[iai], kurie atvyksta į kitą valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra, [ar apsigyvena joje,] ir 2 straipsnyje [2 straipsnio 2 punkte] apibrėžt[i] jų šeimos nar[iai], kurie juos lydi arba prisijungia prie jų“⁴.

23. Todėl pagrindinėje byloje R. C. Hamilton negali remtis direktyva savo naudai. Iš tiesų, kaip jau yra labai aiškiai nusprendęs Teisingumo Teismas, „iš pažodinio, sisteminio ir teleologinio Direktyvos 2004/38 nuostatų aiškinimo matyti, kad ja reglamentuojamos tik Sąjungos piliečio atvykimo į kitą nei jo pilietybės valstybę narę ir apsigyvenimo joje sąlygos ir kad ja negalima pagrįsti trečiųjų šalių piliečių, Sąjungos piliečio šeimos narių, išvestinės teisės apsigyventi valstybėje narėje, kurios pilietybę turi šis Sąjungos pilietis“⁵.

24. Tačiau Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad išvestinė teisė gyventi šalyje tam tikromis aplinkybėmis gali būti grindžiama SESV 21 straipsnio 1 dalimi ir kad todėl Direktyva 2004/38 turėtų būti taikoma pagal analogiją⁶.

⁴ Pažymėta mano.

⁵ 2014 m. kovo 12 d. Sprendimas *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 37 punktas). Šiuo klausimu taip pat žr. 2017 m. gegužės 10 d. Sprendimą *Chavez-Vilchez ir kt.* (C-133/15, EU:C:2017:354, 53 punktas) ir 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 33 punktas).

⁶ Šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 50 ir 61 punktai), 2017 m. gegužės 10 d. Sprendimą *Chavez-Vilchez ir kt.* (C-133/15, EU:C:2017:354, 54 ir 55 punktai), 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 46 ir 61 punktai) ir dėl 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, 1968, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15) 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 39 punktas).

25. Iš tiesų, jei trečiosios valstybės pilietis, Sąjungos piliečio šeimos narys, neturėtų teisės gyventi valstybėje narėje, kurios pilietybę turi Sąjungos pilietis, jis galėtų būti atgrasytas palikti pilietybės valstybę narę, kad galėtų pagal darbo sutartį dirbti kitoje valstybėje narėje, nes nebūtų tikras, kad grįžęs į kilmės valstybę narę galės toliau gyventi šeimos gyvenimą, prasidėjusį priimančiojoje valstybėje narėje⁷. Vis dėlto, kad būtų galima pasinaudoti šia išvestine teise gyventi šalyje, Sąjungos piliečio gyvenimas priimančiojoje valstybėje narėje turi būti pakankamai realus, kad būtų suteikiama pakankama galimybė tęsti arba pradėti šeimos gyvenimą toje valstybėje narėje⁸.

26. Taigi pripažįstama, kad „tuo atveju, kai dėl faktinio gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintas sąlygas ir jų laikantis šioje valstybėje narėje tęsiamas ar pradedamas šeimos gyvenimas, iš SESV 21 straipsnio 1 dalies kildinamų Sąjungos piliečio teisių veiksmingumas reikalauja, kad grįžęs į savo pilietybės valstybę narę šis pilietis galėtų tęsti šeimos gyvenimą, prasidėjusį priimančiojoje valstybėje narėje, todėl atitinkamam šeimos nariui trečiosios šalies piliečiui turi būti suteikta išvestinė teisė gyventi šalyje. Nesuteikus tokios išvestinės teisės gyventi šalyje, Sąjungos pilietis būtų atgrasytas palikti pilietybės valstybę narę, kad galėtų pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį pasinaudoti teise apsigyventi kitoje valstybėje narėje, nes nebūtų tikras, kad grįžęs į kilmės valstybę narę galės toliau gyventi su savo artimais giminačiais, su kuriais gyvena ar pradėjo gyventi kartu dėl priimančiojoje valstybėje narėje sukurtos santuokos arba šeimos susijungimo.“⁹

27. Šioje byloje atrodo neginčijama, kad R. A. Coman ir R. C. Hamilton įtvirtino savo šeiminių gyvenimą, kol R. A. Coman kaip Sąjungos pilietis faktiškai gyvena Belgijoje. Iš tiesų jie ketverius metus kartu gyvena Niujorke ir todėl susikūrė šeiminių gyvenimą¹⁰, o jų santykiai buvo neginčijamai įtvirtinti 2010 m. lapkričio 5 d. Briuselyje sudaryta santuoka.

28. Man neatrodo, kad tai, kad R. C. Hamilton nepertraukiamai negyvena šiame mieste su R. A. Coman, nereiškia, jog jų santykiai nėra tikri. Iš tiesų globaliame pasaulyje gana dažnai pora, kurios vienas iš partnerių dirba užsienyje, gana ilgai gyvena atskiruose būstuose dėl atstumo tarp dviejų šalių, transporto priemonių ir kito sutuoktinio darbo prieinamumo arba vaikų mokyklos. Tai, kad pora negyvena kartu, savaime negali turėti poveikio tikrų stabilų santykių buvimui (o šiuo atveju taip ir yra), taigi ir šeiminiam gyvenimui¹¹.

29. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai yra reikšmingi, nes prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytų nuostatų aiškinimas gali būti naudingas sprendžiant *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) nagrinėjamą bylą.

7 Šiuo klausimu žr. 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 35, 36 ir 45 punktai), 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 70 punktas) ir 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 46 punktas). Nuo 1992 m. Teisingumo Teismas konstatuoja, kad Sąjungos piliečiui Sutartyse pripažįstamos judėjimo ir įsisteigimo teisės „negalėtų sukelti visų pasekmių, jei šis pilietis galėtų būti atgrasytas nuo naudojimosi jomis dėl kliūčių, kurios jo kilmės šalyje trukdo jam atvykti į šalį ir gyventi joje jo sutuoktiniui. Todėl [Sąjungos] piliečio sutuoktinis, pasinaudojęs šiomis teisėmis, grįžęs į savo kilmės šalį, turi turėti bent tas pačias teises atvykti į šalį ir gyventi joje kaip tos, kurios jam yra pripažįstamos [Sąjungos] teisėje, jei jo sutuoktinis ar sutuoktinė nusprendžia atvykti į kitą valstybę narę ir gyventi joje.“ (1992 m. liepos 7 d. Sprendimas *Singh*, C-370/90, EU:C:1992:296, 23 punktas) Dėl šios jurisprudencijos taikymo taip pat žr. 2002 m. liepos 11 d. Sprendimą *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38 ir 39 punktai).

8 Šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 51 punktas).

9 2014 m. kovo 12 d. Sprendimas *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 54 punktas).

10 Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją „Sąjungos piliečio šeimos nariai, trečiųjų valstybių piliečiai, gali pasinaudoti Direktyvoje 2004/38 numatyta teise prisijungti prie Sąjungos piliečio priimančiojoje valstybėje narėje, šiam joje apsigyvenus prieš ar po šeimos sukūrimo“ (2008 m. liepos 25 d. Sprendimas *Metock ir kt.*, C-127/08, EU:C:2008:449, 90 punktas; pažymėta mano).

11 Šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 7 d. EŽTT sprendimo *Vallianatos ir kt. prieš Graikiją*, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, 73 punktą; 2015 m. liepos 21 d. EŽTT sprendimo *Oliari ir kt. prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 169 punktą ir 2016 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimo *Pajić prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 65 punktą. Tikrasis R. A. Coman ir R. C. Hamilton poros gyvenimas iki „susijungimo“ Sąjungos valstybėje narėje leidžia atskirti jų situaciją nuo situacijos, nagrinėtos 2014 m. kovo 12 d. Sprendime *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135).

B. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

30. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte, aiškinamame kartu su Chartijos 7, 9, 21 ir 45 straipsniais, vartojama sąvoka „sutuoktinis“ taikoma trečiosios valstybės piliečiui, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra teisėtai susituokęs pagal kitos valstybės narės nei priimančioji valstybę įstatymus.

31. Pastabas pateikusios šalys siūlo du visiškai priešingus atsakymus. Pagrindinės bylos ieškovai, Nyderlandų vyriausybė ir Komisija teigia, kad Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktas turi būti aiškinamas savarankiškai ir vienodai. Pagal šią nuostatą trečiosios valstybės pilietis, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Sąjungos pilietis, su kuriuo ji yra teisėtai susituokęs pagal valstybės narės teisę, patenka į sąvoką „sutuoktinis“. Tačiau Rumunijos, Latvijos, Vengrijos ir Lenkijos vyriausybės laikosi nuomonės, kad ši sąvoka nepriskiriama Sąjungos teisei ir turi būti apibrėžta pagal priimančiosios valstybės narės teisę.

32. Man neatrodo, kad būtų galima taip teigti. Priešingai, manau, kad būtinas savarankiškas aiškinimas ir kad sąvoka „sutuoktinis“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą, turi būti suprantama neatsižvelgiant į asmens, susituokusio su Sąjungos piliečiu, lytį.

1. Sąvokos „sutuoktinis“ savarankiškas aiškinimas

33. Nors Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies b punkte, susijusiame su registruota partneryste, nurodoma „laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų“, šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punkte nėra jokios nuorodos į valstybių narių teisę, pagal kurią reikėtų nustatyti, ką reiškia „sutuoktinis“.

34. Pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją iš reikalavimų vienodai taikyti Sąjungos teisę ir lygybės principo matyti, kad Sąjungos teisės nuostatoje, kuri dėl prasmės ar taikymo srities nustatymo aiškiai nenurodo valstybių narių teisės, vartojamos sąvokos visoje Sąjungoje turi būti aiškinamos vienodai¹². Šis aiškinimas turi būti vertinamas atsižvelgiant ne tik į nuostatos tekstą, bet ir į jos kontekstą ir nagrinėjamo reglamentavimo tikslą¹³.

35. Šia metodika buvo aiškiai remtasi Direktyvos 2004/38 kontekste; nesuprantu, kodėl reikėtų nuo jos nukrypti aiškinant sąvoką „sutuoktinis“¹⁴.

36. Žinoma, yra pripažinta, kad civilinę būklę reglamentuojantys teisės aktai priklauso valstybių narių kompetencijai ir kad Sąjungos teisė nepaveikia šios kompetencijos¹⁵. Vis dėlto šiuo klausimu derėtų pateikti dvi pastabas.

¹² Žr. vieną iš daugelio pavyzdžių – 2016 m. spalio 18 d. Sprendimą *Nikiforidis* (C-135/15, EU:C:2016:774, 28 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

¹³ Žr. neseniai priimtus sprendimus: 2017 m. gegužės 18 d. Sprendimą *Hummel Holding* (C-617/15, EU:C:2017:390, 22 punktą) ir 2017 m. rugsėjo 27 d. Sprendimą *Nintendo* (C-24/16 ir C-25/16, EU:C:2017:724, 70 punktą).

¹⁴ Dėl Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje vartojamos sąvokos „legaliai gyvena“ žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Ziolkowski ir Szeja* (C-424/10 ir C-425/10, EU:C:2011:866, 31–34 punktai). Taip pat žr. generalinio advokato Y. Bot išvadą byloje *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:174, 39 punktą) ir generalinio advokato P. Mengozzi išvadą byloje *Reyes* (C-423/12, EU:C:2013:719, 29 punktą).

¹⁵ Šiuo klausimu žr. 2011 m. gegužės 10 d. Sprendimą *Römer* (C-147/08, EU:C:2011:286, 38 punktą), 2013 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Hay* (C-267/12, EU:C:2013:823, 26 punktą), 2008 m. balandžio 1 d. Sprendimą *Maruko* (C-267/06, EU:C:2008:179, 59 punktą) ir 2016 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 58 punktą).

37. Pirma, pagal suformuotą ir bendrai taikomą jurisprudenciją valstybės narės turi savo kompetenciją įgyvendinti laikydamosi Sąjungos teisės¹⁶. Srityse, susijusiose su asmenų civiline būkle, nuo šios taisyklės nenukrypstama, nes Teisingumo Teismas yra aiškiai nusprendęs, kad įgyvendinant šią kompetenciją turi būti laikomasi nuostatų, susijusių su nediskriminavimo principu¹⁷.

38. Antra, pagrindinėje byloje iškilusi teisinė problema susijusi ne su tos pačios lyties asmenų sudarytos santuokos legalizavimu, bet su laisvu Sąjungos piliečio judėjimu. Tačiau, nors valstybės narės gali nevaržomai pasirinkti, ar numatyti tos pačios lyties asmenų santuokas savo vidaus teisinėje sistemoje¹⁸, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad situacija, reglamentuojama teisės aktų, kurie *a priori* priskiriami valstybių narių kompetencijai, gali „turėti tiesioginį ryšį su Sąjungos piliečio judėjimo laisve, pagal kurią draudžiama atsisakyti pripažinti trečiųjų šalių piliečiams teisę įvažiuoti ir apsigyventi valstybėje narėje, kurioje šis Sąjungos pilietis gyvena, kad nebūtų pažeista ši laisvė“¹⁹.

39. Santuokos, suprantamos tik kaip vyro ir moters sąjunga, įregistravimas kai kuriose nacionalinėse konstitucijose²⁰ negali pakeisti šio požiūrio.

40. Iš tiesų, nors reikia manyti, kad santuokos sąvoka susijusi su tam tikrų valstybių narių nacionaliniu identitetu, – to aiškiai neteigė nė viena iš rašytinės pastabas pateikusių valstybių narių, išskyrus Latvijos vyriausybę per 2017 m. lapkričio 21 d. posėdį, – ESS 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta pareiga gerbti šį identitetą negali būti aiškinama atskirai nuo tos pačios nuostatos 3 dalyje nustatytos lojalaus bendradarbiavimo pareigos. Pagal ją valstybės narės turi užtikrinti iš Sutarčių ar Sąjungos institucijų aktų kylančių pareigų vykdymą.

41. Tačiau šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai susiję tik su Direktyvos 2004/38 taikymu. Taigi reikia tik patikslinti iš Sąjungos akto kylančios pareigos taikymo sritį. Todėl sąvokos „sutuoktinis“ aiškinimas apsiribojant tik Direktyvos 2004/38 taikymo sritimi, susijusia su Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teise laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, neleidžia suabejoti esama valstybių narių laisve dėl tos pačios lyties asmenų santuokos legalizavimo²¹.

42. Be to, kaip nurodžiau analizuodamas Direktyvos 2004/38 kontekstą ir tikslus, pagrindinės teisės, susijusios su sąvoka „sutuoktinis“, taip pat neleidžia pateikti aiškinimo, kuris kliudytų homoseksualiam Sąjungos piliečiui būti lydimam asmens, su kuriuo jis yra susituokęs, ar tai apsunkintų.

2. Dėl sąvokos „sutuoktinis“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą

43. Todėl reikia išaiškinti Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte vartojamą sąvoką „sutuoktinis“, atsižvelgiant į šios nuostatos tekstą, kontekstą ir Direktyva 2004/38 siekiamą tikslą.

16 Dėl pilietybės, kalbant apie asmenų vardus, žr. 2003 m. spalio 2 d. Sprendimą *Garcia Avello* (C-148/02, EU:C:2003:539, 25 punktas); tiesioginio apmokestinimo srityje žr. 1995 m. vasario 14 d. Sprendimą *Schumacker* (C-279/93, EU:C:1995:31, 21 punktas); baudžiamojoje srityje žr. 1999 m. sausio 19 d. Sprendimą *Calfa* (C-348/96, EU:C:1999:6, 17 punktas).

17 Šiuo klausimu žr. 2008 m. balandžio 1 d. Sprendimą *Maruko* (C-267/06, EU:C:2008:179, 59 punktas) ir 2016 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 58 punktas).

18 Šiuo klausimu žr. 2016 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 59 punktas).

19 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 72 punktas). Toje byloje buvo kalbama apie teisės aktus, susijusius su trečiosios šalies piliečių teise atvykti į šalį ir apsigyventi joje, nepatenkančia į 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyvos 2003/109/EB dėl valstybių narių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso (OL L 16, 2004, p. 44; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 272) arba Direktyvos 2004/38 taikymo sritį.

20 Tai Bulgarijos Respublika, Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Lenkijos Respublika.

21 Taip teigia Silvia Pfeiff savo išsamiaame tyrime dėl „asmens statuso perkeliavimo“ ir tai galima pritaikyti Direktyvos 2004/38 pasekmėms. Kaip nurodo ši autorė, „pagrindinis argumentas prieš homoseksualų santuokos pripažinimą susijęs su noru apsaugoti tradicinę santuoką. Vis dėlto užsienyje sudarytos homoseksualų santuokos pripažinimas tiesiogiai nekenkia tradicinei santuokai teismo vietos valstybėje. Jis nekliudo heteroseksualioms poroms tuoktis. Tačiau jis taip pat neleidžia tos pačios lyties poroms susituokti priimančiojoje valstybėje. Todėl užsienyje sudarytos homoseksualų santuokos pripažinimas turi poveikį tik atitinkamoms poroms ir nekenkia superstruktūrai.“ (S. Pfeiff „La portabilité du statut personnel dans l'espace européen“, Bruylant, Coll. Europe(s), 2017, Nr. 636, p. 572; pažymėta mano).

a) Dėl Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkto formuluotės ir struktūros

44. Direktyvoje 2004/38 sąvoka „sutuoktinis“, kuri joje vartojama keletą kartų, taip pat ir 2 straipsnio 2 dalies a punkte, neapibrėžta.

45. Vis dėlto Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies ir kartu 3 straipsnio 2 dalies b punkto struktūra leidžia teigti, kad sąvoka „sutuoktinis“ yra nuoroda į sąvoką „santuoka“.

46. Iš tiesų, be Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies c ir d punktuose nurodytų tiesioginių palikuonių ir tiesioginių giminaičių, „šeimos nariai“, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2004/38, yra sutuoktinis ir partneris, su kuriuo Sąjungos pilietis sudarė registruotą partnerystę. Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies b punkte į direktyvos naudos gavėjų ratą įtraukiamas „partner[is], su kur[iuo] Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami“.

47. Šie trys atvejai, neabejotinai susiję su skirtingomis situacijomis (nes kitaip jie netektų prasmės) – nuo teisiškai labiausiai privalomos iki mažiausiai privalomos. Kadangi Direktyvos 2004/38 3 straipsnyje kalbama apie paprastą santykį, nesusijusį su jokiais teisiniais santykiais, ir kadangi direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punkte numatytas registruotos partnerystės buvimas, sąvoka „sutuoktinis“ apima trečiąjį ir paskutinį teisiškai įmanomą atvejį, t. y. santuoka pagrįstą santykį²².

48. Be to, Teisingumo Teismas netiesiogiai, bet akivaizdžiai susiejo Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte vartojamą sąvoką „sutuoktinis“ su santuoka. Iš tiesų 2008 m. liepos 25 d. Sprendime *Metock ir kt.* (C-127/08, EU:C:2008:449) Teisingumo Teismas konstatavo, kad Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad „trečiosios valstybės pilietis, *Sąjungos piliečio*, gyvenančio kitoje nei jo pilietybės valstybėje narėje, *sutuoktinis*, kuris lydi šį Sąjungos pilietį ar prie jo prisijungia, naudojasi šios direktyvos nuostatomis, *neatsižvelgiant į santuokos sudarymo vietą ir datą*, taip pat į tai, kaip trečiosios valstybės pilietis įvažiavo į priimančiąją valstybę narę²³.

49. Taigi, nors aišku, kad Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte vartojama sąvoka „sutuoktinis“ nurodo santuoką, ji yra neutrali rūšies požiūriu ir nepriklauso nuo santuokos sudarymo vietos.

²² Tiksliau laisvą sąjungą dar galima skirti nuo situacijos, kai pora sudaro privatinės teisės reglamentuojamą sutartį savo santykiams sureguliuoti (šiuo klausimu žr. St. Franq „Nouvelles formes de relation de couple, mariage entre personnes de même sexe, partenariat enregistré, pacs, ir t. t.“, in *Actualités du contentieux familial international*, Larcier, 2005, p. 253–281, ypač p. 255–256). Kalbant apie Direktyvą 2004/38, vis dėlto man atrodo, kad šie du atvejai patenka į 3 straipsnio 2 dalies b punkto taikymo sritį.

²³ Sprendimo 99 punktą ir rezoliucinės dalies 2 punktą, pažymėta mano. Taip pat žr. 1986 m. balandžio 17 d. Sprendimą *Reed* (59/85, EU:C:1986:157). Šiame sprendime Teisingumo Teismas dėl sąvokos „sutuoktinis“, kaip ji suprantama pagal ankstesnį Direktyvos 2004/38 tekstą [t. y. 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 1612/68], konstatavo, kad „vartojant žodį „sutuoktinis“, šiame reglamente numatytas tik santuoka grindžiamas santykis“, neįskaitant „pastovų ryšį palaikančių partnerių santykių“ (15 punktą).

50. Santuokos sudarymo vietos reikšmės nebuvimą patvirtina Sąjungos teisės aktų leidėjo sprendimas pateikti aiškia nuorodą į priimančiosios valstybės narės teisę registruotos partnerystės atveju. Ši skirtumą galima nesunkiai paaiškinti tuo, kad teisinis santuokos institutas turi tam tikro, bent jau tariamo, universalumo, kalbant apie sutuoktiniams suteikiamas teises ir pareigas, o su „partneryste“ susiję teisės aktai yra įvairūs ir skiriasi savo taikymo sritimi asmenų ir dalyko atžvilgiu, taip pat savo teisinėmis pasekmėmis²⁴. Be to, Sąjungos teisės aktų leidėjas Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies b punktą numatė taikyti tik „santuokai prilyginamoms“ registruotoms partnerystėms²⁵.

51. Direktyvos 2004/38 *travaux préparatoires* leidžia patvirtinti, kad neutralus žodis pasirinktas sąmoningai. Iš tiesų, nors savo pradiname pasiūlyme Komisija jau vartojo žodį „sutuoktinis“ be jokių kitų nuorodų²⁶, Europos Parlamentas norėjo, kad būtų paminėtas nepriklausymas nuo asmens lyties, pridėdamas žodžius „neatsižvelgiant į lytį, pagal šioje srityje taikomus nacionalinės teisės aktus“²⁷. Tačiau Europos Sąjungos Taryba suabejojo, ar reikia apibrėžti sąvoką „sutuoktinis“ taip, kad ji aiškiai apimtų tos pačios lyties sutuoktinius, nes tuo metu tik dvi valstybės narės buvo priėmusios teisės aktus, kuriais buvo leidžiama tuoktis tos pačios lyties asmenims, ir Teisingumo Teismas taip pat galėjo konstatuoti, kad tuo metu valstybių narių bendrai pripažinta santuokos sąvoka buvo siejama su dviejų priešingos lyties asmenų sąjunga²⁸. Atsižvelgdama į Tarybos nuogąstavimus, Komisija pageidavo „savo pasiūlymą apriboti tokia sutuoktinio sąvoka, kuri iš esmės apimtų kitos lyties sutuoktinį, *nebent atėityje tai pasikeistų*“²⁹.

52. Todėl man atrodo, kad šie *travaux préparatoires* nepatvirtina nei vieno, nei kito teiginio. Iš tiesų neginčijama, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas labai gerai žinojo tai, kokią kontroversiją gali sukelti sąvokos „sutuoktinis“ aiškinimas, jei ji būtų neapibrėžta. Tačiau jis nenorėjo tikslinti šios sąvokos, kad ji apimtų tik skirtingų lyčių asmenų santuokas, ar, priešingai, numatyti, kad ji apima ir tos pačios lyties asmenų santuokas, tačiau Komisija aiškiai pabrėžė, kad šioje srityje padėtis gali keistis. Ši Komisijos išlyga yra esminė. Ji neleidžia galutinai nustatyti sąvokos „sutuoktinis“ prasmės ir padaryti jos nepavaldžios visuomenėje vykstantiems pokyčiams³⁰.

24 Šie kriterijai leidžia išskirti bent penkias registruotos partnerystės kategorijas Sąjungoje. Šiuo klausimu žr. E. Goossens „Different regulatory regimes for registered partnership and marriage: out-dated or indispensable?“, in *Confronting the frontiers of family and succession law: liber amicorum Walter Pintens*, 1 t., Intersentia, Slp leid., 2012, p. 633–650, ypač p. 634–638.

25 Tačiau man kyla klausimas, ar ši nuoroda į priimančiosios valstybės narės teisę šiuo metu galioja, juo labiau kad ji neabejotinai susijusi su Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies b punkto taikymo srities apribojimu santuokai prilyginamoms registruotoms partnerystėms. Iš tiesų EŽTT yra labai aiškiai nusprendęs, kad 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 8 straipsnis įpareigoja valstybes, EŽTK šalis, siūlyti homoseksualioms poroms galimybę gauti poros teisinį pripažinimą ir teisinę apsaugą. Tai konkrečiai reiškia, kad valstybė, kuri apriboja santuoką tik heteroseksualiomis poromis, nenustatydama registruotos partnerystės, kurią galėtų sudaryti homoseksualios poros, pažeidžia EŽTK 8 straipsnį, taigi ir Chartijos 7 straipsnį (šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 21 d. Sprendimą *Oliari ir kt. prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611). Iš tiesų pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį teisių, atitinkančių EŽTK užtikrinamas teises, prasmė ir taikymo sritis yra ta pati kaip ir EŽTK. Tačiau pagal su Chartija susijusius išaiškinimus, kuriems pagal Chartijos 52 straipsnio 7 dalį Sąjungos teismai turi skirti „deramą dėmesį“, Chartijos 7 straipsnyje užtikrinamos teisės atitinka EŽTK 8 straipsnyje užtikrinamas teises. Todėl ir vienu, ir kitu prasmė ir taikymo sritis yra tokia pati.

26 Žr. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (COM(2001) 257 *final*, OL C 270 E, 2001, p. 150) 2 straipsnio 2 dalies a punktą.

27 Žr. 2003 m. sausio 23 d. Europos Parlamento pranešimą dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (A5-0009/2003).

28 Žr. 2003 m. gruodžio 5 d. Tarybos priimtą bendrąją poziciją (EB) Nr. 6/2004 siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/.../EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančią Reglamentą Nr. 1612/68 ir panaikinančią direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL C 54 E, 2004, p. 28). Nors Taryba nepatikslina jurisprudencijos, apie kurią užsimena, Komisija savo iš dalies pakeistame Pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (COM(2003) 199 *final*) nurodo 2001 m. gegužės 31 d. Sprendimą *D ir Švedija / Taryba* (C-122/99 P ir C-125/99 P, EU:C:2001:304, 34 punktas).

29 Žr. iš dalies pakeistą Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (COM(2003) 199 *final*, p. 11). Pažymėta mano.

30 Ši rizika ir apskritai sunkumas nustatyti teisės aktų leidėjo valią lemia tai, kad istoriniam aiškinimui teikiama antrinė reikšmė. Šiuo klausimu žr. Sc. Titshaw „Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives“, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45 t., p. 45–112, ypač p. 76–78.

53. Todėl iš šio pirmojo nagrinėjimo aišku, kad Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkto formuluotė yra neutrali. Šis teisės aktų leidėjo sprendimas leidžia sąvoką „sutuoktinis“ aiškinti neatsižvelgiant į santuokos sudarymo vietą ir atitinkamų asmenų lyties klausimą. Šį aiškinimą patvirtina Direktyvos 2004/38 kontekstas ir tikslas.

b) Dėl Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkto konteksto

54. Kai buvo priimta Direktyva 2004/38, įstatymai, pagal kuriuos buvo leidžiama tos pačios lyties asmenų santuoka, buvo priimti tik dviejose Sąjungos valstybėse narėse – Belgijos Karalystėje ir Nyderlandų Karalystėje. Kaip jau nurodžiau anksčiau, ši aplinkybė lėmė Tarybos sprendimą neatsižvelgti į Parlamento pakeitimo pasiūlymą aiškiau suformuluoti Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą.

55. Vis dėlto man atrodo, kad reikia atsižvelgti į Komisijos iš dalies pakeistame pasiūlyme tuo metu numatytus pokyčius. Be to, sąvoka „sutuoktinis“ taip pat yra glaudžiai susijusi su keliomis pagrindinėmis teisėmis; kontekstu grindžiamas aiškinimas negali būti hermetiškas.

1) Dėl sąvokos „sutuoktinis“ kintamo aiškinimo

56. Kaip jau turėjo progą pažymėti keli generaliniai advokatai, Sąjungos teisė turi būti aiškinama „atsižvelgiant į šių dienų aplinkybes“³¹, t. y. į „dabartinę Sąjungos tikrovę“³². Iš tikrųjų teisė negali būti „atskirta nuo socialinės tikrovės ir negali išvengti kuo greitesnio prisitaikymo prie šios tikrovės. Kitaip būtų primetamas pasenęs požiūris ir teisė atliktų statiską vaidmenį.“³³ Taip neabejotinai yra tais atvejais, kurie yra susiję su visuomene. Kaip paaikšino generalinis advokatas L. Geelhoed, „jei Teisingumo Teismas neatsižvelgtų į šiuos pokyčius, atitinkamos teisės normos prarastų dalį savo veiksmingumo“³⁴. Kaip nurodė pats Teisingumo Teismas, Sąjungos teisės nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į jos raidos tą dieną, kai nagrinėjama nuostata turi būti taikoma, būklę³⁵.

57. Būtent todėl Teisingumo Teismo pozicija 2001 m. gegužės 31 d. Sprendime *D ir Švedija / Taryba* (C-122/99 P ir C-125/99 P, EU:C:2001:304), kad „sąvoka „santuoka“ pagal *valstybių narių bendrai pripažįstamą apibrėžtį* nurodo dviejų skirtingos lyties asmenų sąjungą“³⁶, dabar man jau atrodo pasenusi.

58. Iš tikrųjų, nors 2004 m. pabaigoje tos pačios lyties asmenų santuoką leido tik dvi valstybės narės, nuo to laiko savo teisės aktus šiuo klausimu iš dalies pakeitė dar vienuolika valstybių narių, be to, homoseksualų santuokos ne vėliau kaip nuo 2019 m. sausio 1 d. bus leidžiamos Austrijoje³⁷. Šis teisinis homoseksualių asmenų santuokų pripažinimas tiesiog parodo bendrą visuomenės raidą šiuo klausimu. Tai patvirtina statistiniai tyrimai³⁸; to pavyzdys taip pat yra Airijoje referendumu suteiktas

31 Šiuo klausimu žr. generalinio advokato N. Wahl išvadą byloje *Haralambidis* (C-270/13, EU:C:2014:1358, 52 punktas).

32 Šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *McCarthy ir kt.* (C-202/13, EU:C:2014:345, 63 punktas).

33 Generalinio advokato G. Tesaro išvada byloje *P. / S.* (C-13/94, EU:C:1995:444, 9 punktas).

34 Generalinio advokato L. Geelhoed išvada byloje *Baumbast ir R* (C-413/99, EU:C:2001:385, 20 punktas).

35 Žr. 1982 m. spalio 6 d. Sprendimą *Cilfit ir kt.* (283/81, EU:C:1982:335, 20 punktas).

36 34 punktas, pažymėta mano.

37 Iš tiesų 2017 m. gruodžio 4 d. sprendime (G 258-259/2017-9) Austrijos Konstitucinis Teismas panaikino Civilinio kodekso nuostatas, kuriomis teisė į santuoką buvo ribojama homoseksualioms poroms, ir nusprendė, kad, jei iki šios datos neįsikiš teisės aktų leidėjas, nuo 2019 m. sausio 1 d. bus leidžiamos tos pačios lyties asmenų santuokos. Valstybės narės, jau pakeitusios savo teisės aktus, chronologine tvarka: Nyderlandų Karalystė, Belgijos Karalystė, Ispanijos Karalystė, Švedijos Karalystė, Portugalijos Respublika, Danijos Karalystė, Prancūzijos Respublika, Jungtinė Didžiosios Britanijos Karalystė (išskyrus Šiaurės Airiją), Liuksemburgo Didžioji Hercogystė, Airija, Suomijos Respublika, Vokietijos Federacinė Respublika ir Maltos Respublika.

38 Nors 2006 m. 44 % apklaustų valstybių narių gyventojų pritarė tos pačios lyties asmenų santuokai (žr. *Standard Eurobarometer* 66, 2006 m. ruduo, p. 43), po dešimties metų šis skaičius išaugo iki 61 % (žr. *Special Eurobarometer* 437, „Discrimination in the ES in 2015“, p. 12).

leidimas tuoktis tos pačios lyties asmenims³⁹. Nors šis klausimas vis dar kelia įvairių jautrių aspektų, taip pat ir pačioje Sąjungoje⁴⁰, raida yra bendrų pokyčių dalis. Iš tikrųjų dabar šio pobūdžio santuoka pripažįstama visuose žemynuose⁴¹. Taigi tai nėra su konkrečia kultūra ar istorija susijęs faktas, o kaip tik rodo universalų šeimų įvairovės pripažinimą⁴².

2) Dėl pagrindinių teisių, susijusių su sąvoka „santuoktinis“

59. Sąvoka „santuoktinis“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą, neabejotinai susijusi su šeimos gyvenimu ir todėl jam Chartijos 7 straipsniu suteikiama apsauga. Todėl pateikiant kontekstu grindžiamą aiškinimą reikia atsižvelgti į šio straipsnio taikymo sritį⁴³. Šiuo klausimu negalima neatsižvelgti į EŽTT jurisprudencijos raidą.

60. Iš tiesų pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Tačiau, kaip nurodyta Su Chartija susijusiuose išaiškinimuose, kuriems „Sąjungos ir valstybių narių teismai skiria deramą dėmesį“⁴⁴, Chartijos 7 straipsnyje užtikrinamos teisės atitinka EŽTK 8 straipsnyje užtikrinamas teises. Todėl Chartijos 7 straipsnyje užtikrinamų teisių esmė ir taikymo sritis yra tokia kaip ir EŽTK 8 straipsnyje užtikrinamų teisių⁴⁵.

61. Tačiau EŽTK jurisprudencija, susijusi su EŽTK 8 straipsniu, reikšmingai keitėsi.

39 Per 2015 m. gegužės 22 d. referendumą Airijoje buvo klausama, ar reikėtų keisti Konstituciją joje įrašant, kad santuoką pagal įstatymą gali sudaryti du asmenys, neatsižvelgiant į lytį. Iš 1 935 907 balsavusių 1 201 607 balsavo už pasiūlymą (t. y. 62,07 %) (žr. 2015 m. gegužės 26 d. *Iris Oifigiúil* paskelbtus rezultatus, Nr. 42, p. 1067–1069; www.irisoiifigiuiil.ie/archive/2015/may/Ir260515.PDF).

40 Pavyzdžiui, priešingai nei Airijoje, 2013 m. gruodžio 1 d. referendume Kroatijoje tos pačios lyties asmenų santuokos idėja buvo atmesta.

41 Jei neklystu, šiuo metu tos pačios lyties santuokos bent jau teisės aktais leidžiamos Kanadoje (*Civil Marriage Act*, S.C. 2005, c. 33), Naujojoje Zelandijoje (*Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act 2013*, 2013 No 20), Pietų Afrikoje (*Civil Union Act, 2006, Act No 17 of 2006*), Argentinoje (*Ley 26.618 (Ley de Matrimonio Igualitario)*), Urugvajuje (*Ley No 19.075, Matrimonio Igualitario*), Brazilijoje (*Resolução no 175, de 14 de maio de 2013 do Conselho Nacional de Justiça*) o teismų praktikoje – Meksikoje (2015 m. birželio 3 d. Aukščiausiojo Teismo sprendimas Nr. 155/2015), Jungtinėse Amerikos Valstijose (2015 m. birželio 26 d. Aukščiausiojo Teismo sprendimas „Obergefell ir kt. v. Hodges, Director, Ohio Department of Health, ir kt.“, 576 U.S. (2015)), Kolumbijoje (2016 m. balandžio 28 d. Konstitucinio Teismo sprendimas SU-214/16, byla T 4167863 AC) arba Taivane (2017 m. gegužės 24 d. Kinijos Respublikos (Taivanas) Konstitucinio Teismo sprendimas, *J.Y. Interpretation* Nr. 748, dėl Huei-Tai-12674 ir Huei-Tai-12771 konsoliduotų prašymų).

42 Be homoseksualų santuoką legalizavusių trylikos valstybių narių, kitos devynios valstybės narės pripažįsta tos pačios lyties asmenų registruotą partnerystę. Tai yra Čekijos Respublika, Estijos Respublika, Graikijos Respublika, Kroatijos Respublika, Italijos Respublika, Kipro Respublika, Vengrija, Austrijos Respublika (kaip jau nurodyta pirmiau, homoseksualios santuokos Austrijoje bus leidžiamos ne vėliau kaip nuo 2019 m. sausio 1 d.) ir Slovėnijos Respublika. Nepaisydamos iš EŽTK 8 straipsnio, taigi ir iš Chartijos 7 straipsnio kylančios pozityvios pareigos suteikti homoseksualioms poroms galimybę, kad jų pora būtų teisiškai pripažinta ir apsaugota (žr. 2015 m. liepos 21 d. EŽTT sprendimo *Oliari ir kt. prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185 punktas), šešios valstybės narės nėra numačiusios jokios oficialios ir teisinės tos pačios lyties porų pripažinimo formos (Bulgarijos Respublika, Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika, Lenkijos Respublika, Rumunija ir Slovakijos Respublika).

43 Direktyvos 2004/38 31 konstatuojamojoje dalyje aiškiai primenama, kad direktyva gerbiama Chartijoje pripažįstamos pagrindinės teisės ir laisvės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo Chartijos 9 straipsnį (Teisė tuoktis ir kurti šeimą), 21 straipsnį (Nediskriminavimas) ir 45 straipsnį (Judėjimo ir apsigyvenimo laisvė). Chartijos 9 straipsnis man neatrodo reikšmingas. Iš tiesų, pirma, su Pagrindinių teisių chartija susijusiuose išaiškinimuose (OL C 303, 2007, p. 17), skirtuose šiam straipsniui, patikslinama, kad „šio straipsnio tekstas buvo pakeistas [palyginti su EŽTK 12 straipsnio formuluote] pagal šių dienų reikalavimus, kad apimtų atvejus, kuriais nacionaliniuose teisės aktuose, be santuokos, pripažįstamos ir kitos šeimos kūrimo formos. Šiame straipsnyje *nedraudžiamas ir neįvedamas* vedybinio statuso suteikimas tos pačios lyties žmonių sąjungai.“ (pažymėta mano) Valstybių narių laisvė šiuo klausimu patvirtinta Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (šiuo klausimu žr. 2016 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Parris*, C-443/15, EU:C:2016:897, 59 punktas) ir EŽTT jurisprudencijoje (žr., be kita ko, 2016 m. birželio 9 d. EŽTT sprendimo *Chapin ir Charpentier prieš Prancūziją*, CE:ECHR:2016:0609JUD004018307, 38 ir 39 punktus). Kita vertus, šioje byloje R. A. Coman ir R. C. Hamilton galėjo pasinaudoti šia teise Belgijoje. Chartijos 45 straipsnyje įtvirtinta judėjimo laisvė patikslinta Direktyvoje 2004/38. Šios teisės poveikį sąvokos „santuoktinis“ aiškinimui analizuosiu nagrinėdamas Direktyva 2004/38 siekiamą tikslą.

44 Chartijos 52 straipsnio 7 dalis.

45 Šiuo klausimu žr. Su pagrindinių teisių chartija susijusius išaiškinimus, „7 straipsnio – Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą – išaiškinimas“ (OL C 303, 2007, p. 20).

62. Iš tiesų, nors EŽTT visada patvirtina valstybių laisvę leisti tuoktis tos pačios lyties asmenims⁴⁶, nuo 2010 m. pradžios jis laikosi pozicijos, kad būtų „dirbtina ir toliau teigti, kad, priešingai nei heteroseksuali pora, homoseksuali pora negali gyventi „šeimos gyvenimo“, kaip tai suprantama pagal [EŽTK] 8 straipsnį“⁴⁷. Nuo tada šis aiškinimas buvo patvirtintas daug kartų⁴⁸. EŽTT taip pat patvirtino, kad EŽTT 8 straipsnyje valstybės įpareigojamos suteikti homoseksualioms poroms galimybę, kad jų pora būtų teisiškai pripažinta ir teisiškai apsaugota⁴⁹.

63. Šių šeimos gyvenimo suvokimo pokyčių poveikis trečiųjų šalių piliečių teisei gyventi šalyje yra nepaneigiamas. Iš tiesų, nors EŽTK 8 straipsnyje nenustatyta bendra pareiga sutikti su sutuoktinių, kurie nėra piliečiai, įsisteigimu arba leisti šeimos susijungimą susitariančiosios valstybės teritorijoje, valstybių priimti sprendimai imigracijos srityje tam tikrais atvejais gali reikšti EŽTK 8 straipsnyje saugomos teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą įgyvendinimo ribojimą⁵⁰. Be kita ko, taip yra tuo atveju, kai suinteresuotieji asmenys priimančiojoje valstybėje turi pakankamai tvirtų asmeninių ar šeiminių ryšių, kuriems gali būti smarkiai pakenkta, jei būtų taikoma nagrinėjama priemonė⁵¹.

64. Tačiau, kaip yra nurodęs EŽTT, nors „tradicinės šeimos apsauga tam tikromis aplinkybėmis gali būti teisėtas tikslas <...>, [jo] nuomone, atitinkamoje srityje, t. y. suteikiant homoseksualiam partneriui iš užsienio leidimą gyventi šalyje dėl šeiminių priežasčių, tai negali būti „labai patikima ir įtikinama“ priežastis, kuri bylos aplinkybėmis pateisintų seksualine orientacija grindžiamą diskriminaciją“⁵².

65. Taip pat atrodo, jog EŽTT yra linkęs manyti, kad skirtingas vertinimas, kuris grindžiamas vien arba iš *esmės* motyvais, susijusiais su pareiškėjo seksualine orientacija, yra paprasčiausiai nepriimtinas EŽTK požiūriu⁵³. Kitokiomis aplinkybėmis generalinis advokatas N. Jääskinen yra išreiškęs panašų požiūrį. Iš tiesų, jo nuomone, „savaimė suprantama, kad tikslas, kuriuo siekiama apsaugoti santuoką ar šeimą, negali pateisinti diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos, [nes] [s]udėtinga įsivaizduoti, kokį priežastinį ryšį gali turėti tokia diskriminacijos, kaip priemonės, forma ir santuokos apsauga, kaip iš to išplaukianti pozityvi pasekmė“⁵⁴.

66. Todėl man atrodo, kad ši teisė į šeimos gyvenimo gerbimą raida neabejotinai reiškia, kad sąvoka „santuoktinis“ turi būti aiškinama neatsižvelgiant į atitinkamų asmenų lytį, kai kalbama tik apie Direktyvos 2004/38 taikymo sritį.

46 Šiuo klausimu dėl naujausio patvirtinimo ir ankstesnės jurisprudencijos priminimo žr. 2016 m. birželio 9 d. EŽTT sprendimo *Chapin ir Charpentier prieš Prancūziją*, CE:ECHR:2016:0609JUD004018307, 38 ir 39 punktus (dėl EŽTK 12 straipsnio) ir 48 punktą (dėl kartu aiškinamų EŽTK 8 ir 14 straipsnių, kuriuo draudžiama diskriminacija).

47 2010 m. birželio 24 d. EŽTT sprendimo *Schalk ir Kopf prieš Austriją*, CE:ECHR:2010:0624JUD003014104, 94 punktą.

48 Šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 7 d. EŽTT sprendimo *Vallianatos ir kt. prieš Graikiją*, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, 73 punktą; 2016 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimo *Pajić prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 64 punktą; 2016 m. birželio 14 d. EŽTT sprendimo *Aldeguer Tomás prieš Ispaniją*, CE:ECHR:2016:0614JUD003521409, 75 punktą ir 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 58 punktą.

49 Žr. 2015 m. liepos 21 d. EŽTT sprendimo *Oliari ir kt. prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185 punktą.

50 Šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 30 d. Sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 56 punktą.

51 Šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 56 punktą.

52 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 93 punktą. Dėl „patikimos ir įtikinamos priežasties“ nebuvimo, įskaitant šeimos, „kaip ji suprantama tradiciniu požiūriu“, apsaugą siekiant pateisinti skirtingą vertinimą, grindžiamą seksualine orientacija, taip pat žr. 2013 m. lapkričio 7 d. EŽTT sprendimą *Vallianatos ir kt. prieš Graikiją*, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109. Pastaruoju atveju buvo kalbama apie registruotos partnerystės įstatymo netaikymą tos pačios lyties poroms, nors Graikijos Respublika nesilė šioms poroms jokio kito oficialaus ir teisinio pripažinimo, priešingai nei heteroseksualioms poroms.

53 Šiuo klausimu žr. 2016 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimo *Pajić prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 59 ir 84 punktus ir 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 89 punktą.

54 Generalinio advokato N. Jääskinen išvada byloje *Römer* (C-147/08, EU:C:2010:425, 175 punktą).

67. Iš tiesų toks aiškinimas optimaliai užtikrina pagarbą Chartijos 7 straipsnyje garantuojamam šeimos gyvenimui ir kartu paliekama laisvė valstybėms narėms leisti tos pačios lyties asmenų santuoką arba jos neleisti. Tačiau priešingas aiškinimas reikštų skirtingą susituokusių porų vertinimą pagal tai, ar jos yra homoseksualios, ar skirtingos lyties poros, nes nė viena valstybė narė nedraudžia heteroseksualių santuokų. Jeigu šis skirtingas vertinimas būtų grindžiamas seksualine orientacija, jis būtų nepriimtinas Direktyvos 2004/38 ir Chartijos, kaip jos aiškinamos atsižvelgiant į EŽTK, atžvilgiu.

c) Dėl Direktyva 2004/38 siekiamo tikslo

68. Direktyva 2004/38 siekiamas tikslas taip pat patvirtina sąvokos „santuoktinis“ aiškinimą neatsižvelgiant į seksualinę orientaciją.

69. Iš tiesų iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad Direktyva 2004/38 siekiama supaprastinti naudojimąsi pagrindine asmenine teise laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį tiesiogiai suteikiama Sąjungos piliečiams, ir sustiprinti šią teisę⁵⁵.

70. Šis tikslas primintas Direktyvos 2004/38 1 konstatuojamojoje dalyje. 2 konstatuojamojoje dalyje priduriama, kad laisvas asmenų judėjimas yra viena iš pagrindinių vidaus rinkos laisvių, be to, ji įtvirtinta Chartijos 45 straipsnyje.

71. Be to, Direktyvos 2004/38 5 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad visų Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje turėtų būti suteikiama ir jų šeimos nariams, neatsižvelgiant į pilietybę, jei ta teise naudojama pagal objektyvius laisvės ir orumo reikalavimus⁵⁶. Iš tiesų, kaip yra ne kartą konstatavęs Teisingumo Teismas, jeigu Sąjungos piliečiams nebūtų leista priimančioje valstybėje narėje gyventi įprasto šeiminio gyvenimo, būtų sudarytos rimtos kliūtys pasinaudoti Sutartimi užtikrinamomis laisvėmis⁵⁷.

72. Taigi, kaip jau priminiau nagrinėdamas Direktyvos 2004/38 taikytinumą šiai bylai, Sąjungos piliečiai gali būti atgrasyti nuo išvykimo iš savo pilietybės valstybės narės ir įsisteigimo kitos valstybės narės teritorijoje, nes nebūtų tikri, kad grįžę į kilmės valstybę narę galės toliau gyventi šeimos gyvenimą, prasidėjusį dėl priimančiojoje valstybėje narėje sukurtos santuokos arba šeimos susijungimo⁵⁸.

73. Dėl šių tikslų Teisingumo Teismas nuosekliai konstatuoja, kad Direktyvos 2004/38 nuostatos negali būti aiškinamos siaurai ir bet kuriuo atveju jos neturi tapti neveiksmingos⁵⁹. Teisingumo Teismas taip pat pripažino, kad tai yra principas, pagal kurį „[Direktyvos 2004/38] nuostatos dėl laisvo Sąjungos piliečių judėjimo, vieno Sąjungos pagrindų, turi būti aiškinamos plačiai“⁶⁰.

55 Šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 25 d. Sprendimą *Metock ir kt.* (C-127/08, EU:C:2008:449, 82 punktas), 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 35 punktas), 2014 m. gruodžio 18 d. Sprendimą *McCarthy ir kt.* (C-202/13, EU:C:2014:2450, 31 punktas) ir 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 31 punktas).

56 Šiuo klausimu žr. 2014 m. gruodžio 18 d. Sprendimą *McCarthy ir kt.* (C-202/13, EU:C:2014:2450, 33 punktas) ir 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 31 punktas).

57 Šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 25 d. Sprendimą *Metock ir kt.* (C-127/08, EU:C:2008:449, 62 punktas) ir anksčiau, nei buvo priimta Direktyva 2004/38, priimtą 2002 m. liepos 11 d. Sprendimą *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38 ir 39 punktai).

58 Šiuo klausimu žr. 1992 m. liepos 7 d. Sprendimą *Singh* (C-370/90, EU:C:1992:296, 19, 20 ir 23 punktai), 2002 m. liepos 11 d. Sprendimą *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38 punktas), 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 35 ir 36 punktai). 2008 m. liepos 25 d. Sprendimą *Metock ir kt.* (C-127/08, EU:C:2008:449, 64 punktas), 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 70 punktas) ir 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 46 punktas).

59 Žr. 2008 m. liepos 25 d. Sprendimą *Metock ir kt.* (C-127/08, EU:C:2008:449, 84 punktas) ir 2014 m. gruodžio 18 d. Sprendimą *McCarthy ir kt.* (C-202/13, EU:C:2014:2450, 32 punktas).

60 2014 m. sausio 16 d. Sprendimas *Reyes* (C-423/12, EU:C:2014:16, 23 punktas). Dėl šio principo taikymo teisės aktams, galiojusiems iki Direktyvos 2004/38 priėmimo, žr. 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimą *Baumbast ir R* (C-413/99, EU:C:2002:493, 74 punktas) ir 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 43 punktas).

74. Todėl sprendžiant, ar sąvoką „sutuoktinis“ aiškinti apribojant Direktyvos 2004/38 taikymo sritį, ar vis dėlto aiškinti atsižvelgiant į aiškinamos nuostatos formuluotę ir jos kontekstą, skatinant laisvą kuo didesnio piliečių skaičiaus judėjimą, reikia vadovautis pastaruoju aiškinimu.

75. Šį aiškinimo pasirinkimą pateisina ir tai, jog jis atitinka kitą Direktyvos 2004/38 31 konstatuojamojoje dalyje nurodytą jos tikslą, kad valstybės narės įgyvendina Direktyvą 2004/38 „neskirdamos naudos gavėjų pagal šią direktyvą pagal <...> seksualinę orientaciją“. Jeigu sąvoka „sutuoktinis“ būtų apibrėžiama apsiribojant heteroseksualių asmenų santuoka, tai neišvengiamai lemtų seksualine orientacija grindžiamos diskriminacijos situacijas⁶¹.

76. Galiausiai sąvokos „sutuoktinis“ aiškinimas neatsižvelgiant į atitinkamų asmenų lytį taip pat užtikrina didesnę teisinio saugumo ir skaidrumo lygį, nes Sąjungos pilietis, kuris yra teisėtai susituokęs, žino, kad su juo susituokęs asmuo, neatsižvelgiant į jo lytį, bus laikomas jo sutuoktiniu, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą, kitose 27 Sąjungos valstybėse narėse⁶².

3. Tarpinė išvada

77. Pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punkte vartojamos sąvokos „sutuoktinis“ pažodinį, kontekstinį ir teleologinį aiškinimą ši sąvoka turi būti apibrėžiama savarankiškai, neatsižvelgiant į seksualinę orientaciją⁶³.

78. Pirmiausia, siekiant vienodai taikyti Sąjungos teisę ir vadovaujantis vienodo požiūrio principu, kai Sąjungos teisės nuostatose nedaroma aiški nuoroda į valstybių narių teisę, taikomą norint nustatyti jų prasmę ir apimtį, jų reikšmė visoje Europos Sąjungoje paprastai turi būti aiškinama savarankiškai ir vienodai.

79. Be to, nors Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies struktūra, siejama su jos 3 straipsnio 2 dalies b punktu, reikalauja sąvoką „sutuoktinis“ sieti su santuoka, teisės aktų leidėjas savanoriškai nusprendė vartoti neutralią, kitais aspektais nepatikslintą sąvoką.

80. Galiausiai ir Europos visuomenės raida (pagal nemažai valstybių narių teisės aktų tos pačios lyties asmenų santuokos yra leidžiamos ir tai atspindi dabartinė šeimos gyvenimo, kaip tai suprantama pagal Chartijos 7 straipsnį, apibrėžtis), ir Direktyvos 2004/38 tikslai skatinti laisvą Sąjungos piliečių judėjimą gerbiant jų seksualinę orientaciją lemia, kad sąvoka „sutuoktinis“ turi būti aiškinama neatsižvelgiant į seksualinę orientaciją⁶⁴.

61 Šiuo klausimu žr. Sc. Titshaw „Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives“, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45 t., p. 45–112, ypač p. 106.

62 Dėl atsižvelgimo į teisinį saugumą ir skaidrumą aiškinant Direktyvos 2004/38 nuostatą žr. 2015 m. rugsėjo 15 d. Sprendimą *Alimanovic* (C-67/14, EU:C:2015:597, 61 punktas) ir 2016 m. vasario 25 d. Sprendimą *García-Nieto ir kt.* (C-299/14, EU:C:2016:114, 49 punktas).

63 Šiuo klausimu žr. Sc. Titshaw „Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives“, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45 t., p. 45–112, ypač p. 83 ir 111.

64 Analizuojant doktriną laisvo judėjimo, teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ir diskriminacijos draudimo poveikis sąvokai „sutuoktinis“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą, paprastai yra lemiamas. Panašios į mano išvados laikosi ir mano analizuoti autoriai. Žr., be kita ko. A. Tryfonidou „ES Free Movement Law and the Legal Recognition of Same-Sex Relationships: the Case for Mutual Recognition“, *Columbia Journal of European Law*, 2015, 21 t., p. 195–248; Chl. Bell ir N. Bačić Selanec „Who is a “spouse” under the Citizens’ Rights Directive? The prospect of mutual recognition of same-sex marriages in the ES“, *European Law Review*, 2016, 41 t., Nr. 5, p. 655–686; J. Borg-Barthet „The Principled Imperative to Recognise Same-Sex Unions in the ES“, *Journal of Private International Law*, 2012, 8 t., Nr. 2, p. 359–388, ir M. Bonini Baraldi „ES Family Policies Between Domestic “Good Old Values” and Fundamental Rights: The Case of Same-Sex Families“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2008, 15 t., Nr. 4, p. 517–551.

C. Dėl antrojo prejudicinio klausimo

81. Antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar pagal Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 2 dalį, aiškinamas atsižvelgiant į Chartijos 7, 9, 21 ir 45 straipsnius, reikalaujama, kad priimančioji valstybė narė suteiktų teisę gyventi savo teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius Europos Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktiniui.

82. Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta: Sąjungos piliečio teisė gyventi kitos valstybės narės teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius taikoma ir jo sutuoktiniui, trečiosios šalies piliečiui, lydinčiam ar vykstančiam kartu su Sąjungos piliečiu į priimančiąją valstybę narę, jeigu šis Sąjungos pilietis atitinka Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies a, b arba c punktų sąlygas.

83. Taigi tai yra automatiškai suteikiama teisė. Tai patvirtina Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalis.

84. Iš tiesų, kaip yra konstatavęs Teisingumo Teismas, „tiek iš Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies, tiek iš jos bendros struktūros matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas atskyrė Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžtus Sąjungos piliečio šeimos narius, šioje direktyvoje nustatytais sąlygomis įgyjančius teisę įvažiuoti į šį pilietį priėmusią šalį ir gyventi joje, ir kitus tos pačios direktyvos 3 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos a punkte nurodytus šeimos narius, kuriems ši valstybė narė tik turi palengvinti galimybę įvažiuoti į šalį ir gyventi joje“⁶⁵.

85. Tačiau yra žinoma, kad pagrindinėje byloje R.C. Hamilton negalėjo remtis direktyva, nes Direktyvos 2004/38 nuostatos neleidžia išvestine teise gyventi šalyje remtis trečiosios valstybės piliečių, Sąjungos piliečio šeimos narių, naudai valstybėje narėje, kurios pilietybę turi minėtas Sąjungos pilietis⁶⁶.

86. Vis dėlto R.C. Hamilton iš esmės turėtų būti suteikta išvestinė teisė gyventi šalyje, grindžiama SESV 21 straipsnio 1 dalimi, ir Direktyva 2004/38 jam turėtų būti taikoma pagal analogiją⁶⁷.

87. Šiomis aplinkybėmis pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją išvestinės teisės gyventi šio Sąjungos piliečio kilmės valstybėje suteikimo trečiosios šalies piliečiui, Sąjungos piliečio šeimos nariui, sąlygos iš principo negali būti griežtesnės nei minėtoje direktyvoje numatytos išvestinės teisės gyventi šalyje suteikimo trečiosios šalies piliečiui, Sąjungos piliečio, pasinaudojusio teise laisvai judėti ir apsigyvenusio kitoje nei savo pilietybės valstybėje narėje, šeimos nariui, sąlygos⁶⁸.

88. Kalbant konkrečiau, taikant Direktyvą 2004/38 pagal analogiją, teisės gyventi šalyje ilgiau nei tris mėnesius suteikimo trečiosios valstybės piliečiui, Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktiniui, sąlygos iš esmės neturėtų būti griežtesnės nei numatytosios tos pačios direktyvos 7 straipsnio 2 dalyje.

D. Dėl trečiojo ir ketvirtojo prejudicinių klausimų

89. Trečiasis ir ketvirtasis prejudiciniai klausimai pateikti tik tam, jei sąvoka „sutuoktinis“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a punktą, turėtų būti aiškinama kaip susijusi tik su heteroseksualiomis poromis, kurias saisto santuokos ryšiai.

65 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimas *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:519, 19 punktas).

66 Šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 37 punktas). Taip pat žr. 2017 m. gegužės 10 d. Sprendimą *Chavez-Vilchez ir kt.* (C-133/15, EU:C:2017:354, 53 punktas) ir 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 33 punktas).

67 Šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 50 ir 61 punktai), 2017 m. gegužės 10 d. Sprendimą *Chavez-Vilchez ir kt.* (C-133/15, EU:C:2017:354, 54 ir 55 punktai) ir 2017 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 46 ir 61 punktai). Taip pat žr. šios išvados V dalies A skirsnį dėl Direktyvos 2004/38 taikytinumo.

68 Šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 12 d. Sprendimą *O. ir B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 61 punktas).

90. Kadangi, mano nuomone, ši išvada prieštarauja nagrinėjamos nuostatos formuluotei ir kontekstui ir Direktyva 2004/38 siekiamiems tikslams, į šiuos klausimus nebūtina atsakyti. Tačiau išsamumo sumetimais glaustai juos išnagrinėsiu. Be to, šiuos klausimus galima nagrinėti kartu.

91. Iš tiesų trečiuoju ir ketvirtuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar trečiosios valstybės pilietis, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra susituokęs pagal kitos valstybės narės nei priimančioji valstybė teisę, jei jis nėra laikomas „sutuoktiniu“, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2004/38, gali būti laikomas „kitu šeimos nariu“ arba „partneri[u], su kuri[uo] Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 2 dalies a arba b punktus, ir kokios yra šio galimo kvalifikavimo pasekmės.

92. Kaip jau paaškinau, šiais laikais būtų dirbtina teigti, kad homoseksuali pora negali gyventi šeimos gyvenimo, kaip tai suprantama pagal Chartijos 7 straipsnį⁶⁹.

93. Todėl nekyla abejonių, kad trečiosios valstybės pilietis, kurio lytis yra tokia pat kaip ir Sąjungos piliečio, su kuriuo jis yra susituokęs pagal valstybės narės teisę, gali patekti į Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies taikymo sritį kaip „kitas šeimos narys“ arba partneris, su kuriuo Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius, kurie yra tinkamai patvirtinti.

94. Tačiau iš 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:519) matyti, kad Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalyje valstybės narės neįpareigojamos pripažinti teisės atvykti į šalį ir gyventi joje asmenims, patenkantiems į šios nuostatos taikymo sritį. Pagal ją tik nustatoma pareiga suteikti tam tikrą pranašumą prašymams, kuriuos pateikia į jos taikymo sritį patenkantys asmenys, palyginti su kitų trečiųjų valstybių piliečių prašymais atvykti į šalį ir joje gyventi⁷⁰.

95. Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad, siekdamos įvykdyti šią pareigą, valstybės narės „turi, kaip nustatyta Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje, numatyti to paties straipsnio 2 dalies pirmoje pastraipoje nurodytiems asmenims galimybę gauti sprendimą dėl prašymo, kuris būtų grindžiamas išsamiu jų asmeninių aplinkybių nagrinėjimu, o atmetus prašymą – motyvuotas“⁷¹.

96. Teisingumo Teismas taip pat yra konstatavęs, kad valstybės narės turi „didelę diskreciją pasirinkti veiksmus, į kuriuos atsižvelgs, [turint omenyje, kad] turi užtikrinti, kad jos teisės aktuose būtų nustatyti kriterijai, atitinkantys įprastą sąvokos „palengvina“ <...> reikšmę ir nedarantys šios nuostatos neveiksmingos“⁷².

97. Vis dėlto man atrodo, kad ši diskrecija turi būti sumažinta prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo apibūdintu atveju.

98. Pirma, atsisakymas patenkinti trečiosios valstybės piliečio, kuris yra tos pačios lyties kaip Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra susituokęs pagal valstybės narės teisę, prašymą atvykti į šalį ir joje gyventi negali būti grindžiamas vien arba iš esmės jo seksualine orientacija, nes gali būti pažeisti Chartijos 7 ir 21 straipsniai⁷³. Šiuo klausimu pažymėtina, kad „nors tradicinės šeimos apsauga tam tikromis aplinkybėmis gali būti teisėtas tikslas, atsižvelgiant į [EŽTK 14 straipsnį, kuriuo draudžiama

69 Žr. šios išvados V skyriaus B skirsnio 2 punkto b papunktį dėl pagrindinių teisių, susijusių su sąvoka „sutuoktinis“.

70 Šiuo klausimu žr. 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimą *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:519, 21 punktą).

71 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimas *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:519, 22 ir 26 punktai).

72 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimas *Rahman ir kt.* (C-83/11, EU:C:2012:519, 24 ir 26 punktai).

73 Šiuo klausimu žr. 2016 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimo *Pajić prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 59 ir 84 punktus ir 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 89 punktą.

diskriminacija], [Europos Žmogaus Teisių] Teismas laikosi nuomonės, kad atitinkamoje srityje, t. y. *suteikiant leidimą gyventi šalyje homoseksualiam partneriui iš užsienio dėl šeiminių priežasčių*, tai negali būti „labai patikima ir įtikinama“ priežastis, kuri bylos aplinkybėmis pateisintų seksualine orientacija grindžiamą diskriminaciją⁷⁴.

99. Antra, pareiga palengvinti trečiosios valstybės piliečio, kuris yra tos pačios lyties kaip Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra susituokęs, atvykimą į šalį ir gyvenimą joje yra dar labiau privaloma ir diskrecija dar mažesnė, jeigu valstybė narė neleidžia tos pačios lyties asmenų santuokų ir nesuteikia homoseksualioms poroms galimybės sudaryti registruotos partnerystės. Iš tiesų iš EŽTK 8 straipsnio, taigi ir Chartijos 7 straipsnio kyla pozityvi pareiga siūlyti šiems asmenims, kaip ir heteroseksualiems asmenims, jų poros teisinio pripažinimo ir teisinės apsaugos galimybę⁷⁵. Leidimo gyventi šalyje kortelės suteikimas Sąjungos piliečio sutuoktiniui reiškia pripažinimą ir minimalią garantiją, kuri gali būti jam suteikta.

VI. Išvada

100. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teisingumo Teismui siūlau į *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančios Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinančios Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB, 2 straipsnio 2 dalies a punktas turi būti aiškinamas taip, kad sąvoka „sutuoktinis“ taikoma trečiosios valstybės piliečiui, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Europos Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra susituokęs.
2. Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinamos taip, kad Sąjungos piliečio tos pačios lyties sutuoktinis, lydintis šį pilietį kitos valstybės narės teritorijoje, turi teisę gyventi toje valstybėje narėje ilgiau kaip tris mėnesius, jeigu šis Sąjungos pilietis atitinka šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalies a, b arba c punkto sąlygas.

SESV 21 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad tokioje situacijoje, kai Sąjungos pilietis pradeda arba tęsia šeiminių gyvenimą su trečiosios valstybės piliečiu faktiškai gyvendamas kitoje valstybėje narėje nei ta, kurios pilietis jis yra, Direktyvos 2004/38 nuostatos taikomos pagal analogiją, jei šis Sąjungos pilietis kartu su atitinkamu savo šeimos nariu grįžta į savo kilmės valstybę narę. Šiuo atveju teisės gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius suteikimo trečiosios valstybės piliečiui, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Sąjungos pilietis, sąlygos iš esmės neturi būti griežtesnės nei numatytosios Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 2 dalyje.

3. Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji gali būti taikoma trečiosios valstybės piliečio, kuris yra tos pačios lyties kaip ir Sąjungos pilietis, su kuriuo jis yra susituokęs pagal valstybės narės teisę, situacijai, neatsižvelgiant į tai, ar jis yra „kitas šeimos narys“, ar „partneri[s], su kuri[uo] Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami“.
4. Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip:
 - pagal ją valstybės narės neįpareigojamos suteikti trečiosios šalies piliečiui, teisėtai susituokusiam su tos pačios lyties Sąjungos piliečiu, teisės gyventi jų teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius,

⁷⁴ 2016 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *Taddeucci ir McCall prieš Italiją*, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 93 punktas; pažymėta mano.

⁷⁵ Šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 21 d. EŽTT sprendimo *Oliari ir kt. prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185 punktą.

- vis dėlto valstybės narės turi užtikrinti, kad jų teisės aktuose būtų numatyti kriterijai, leidžiantys minėtiems asmenims gauti sprendimą dėl prašymo leisti atvykti į šalį ir apsigyventi joje, kuris būtų grindžiamas išsamiu jų asmeninių aplinkybių nagrinėjimu, o atmetus prašymą – motyvuotas,
- nors valstybės narės turi plačią diskreciją pasirinkdamos šiuos kriterijus, jie turi atitikti įprastą sąvokos „palengvina“ reikšmę ir ši nuostata neturi tapti neveiksminga,
- bet kuriuo atveju atsisakymas patenkinti prašymą atvykti į šalį ir gyventi joje negali būti grindžiamas atitinkamo asmens seksualine orientacija.